Variació fonològica a la comarca de la Selva: cap a la desdialectalització?

EVA BOSCH I ROURA
eva.bosch.roura@ub.edu

Projecte FFI2010-22181-C03-02
(MINECO i FEDER)

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Col·loqui NACS 2013
Toronto, 24-26 de maig del 2013

1. Introducció
2. Metodologia
3. Resultats i anàlisi
4. Conclusions

1. Introducció

- 3 processos de variació fonològica:
  - ieisme històric ([ʎ]>[j])
  - realització sorda de les africades intervocàliques ([d.d͡ʒ]>[t.t͡ʃ])
  - distribució de les vocals mitjanes anteriors tòniques ([e]-[ɛ])
- Descripció dels processos
- Anàlisi de la variació:
  - Intergeneracional
  - Intermunicipal

2.1 Metodologia: àrea d'estudi

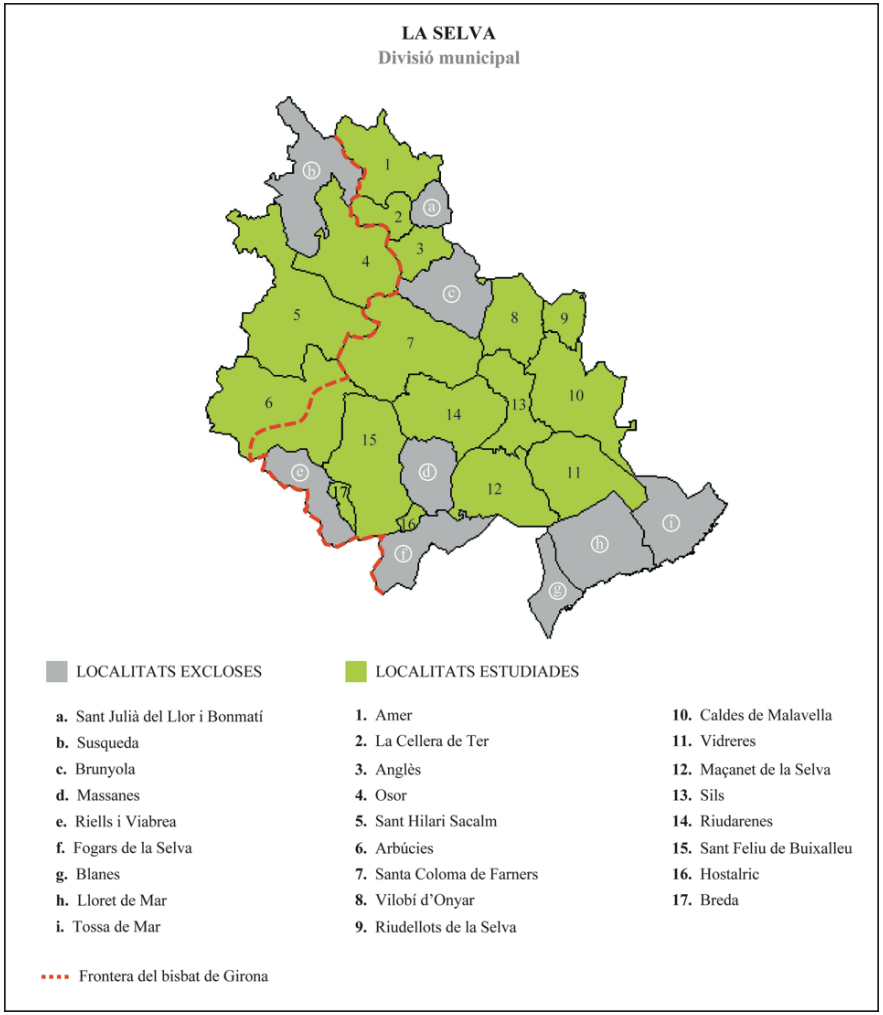

2.2 Metodologia: informants

- 2 informants x 17 municipis = 34 informants:
  - 1 parlant 20-30 anys (G1)
  - 1 parlant ≥60 anys (G2)

- Perfil:
  - Catalanoparlants, fills de famílies catalanoparlants
  - Nascuts entre 1982 i 1992 (G1) o el 1952 o abans (G2)
  - Nascuts al municipi
  - Almenys un dels pares nascuts al municipi, l'altre nascut a la Selva o municipis propers
  - Sense estudis universitaris

2.3 Metodologia: entrevista

- Entrevista semi-dirigida + **enquesta**
- Abril-Juliol 2012
- 40-90 minuts
- Àudio i vídeo

2.4 Metodologia: processament de dades

- Transcripció en AFI i emmagatzematge mitjançant Phon (http://childes.psy.cmu.edu/phon/, versió 1.5.2)

3. Resultats i anàlisi

3.1 Ieisme històric

- En bona part del català oriental, el dígraf *ll* té dues realitzacions:
  - Llatí L- or –LL- > [ʎ] (*lluna*, [ˈʎu.nə], del llatí LŪNA)
  - Llatí -LI- or -C'L-> [j] (*fulla*, [ˈfu.jə], del llatí FŎLĬA)

- El ieisme històric està en regressió:
  - Pràcticament desaparegut entre parlants de la G1
  - La vitalitat entre els informants de la G2 és mínima
  - Lexicalització de les formes ieistes de diversos mots (Recasens, 1996: 323)

Manca de prestigi | Ortografia | Ieisme no històric

3.2 Realització sorda de les africades intervocàliques ([d.d͡ʒ]>[t.t͡ʃ]) (I)

- Sobretot al nord del català central, les africades intervocàliques poden tenir dues realitzacions diferents:
  - Sonora [d.d͡ʒ]: en segments derivats del llatí -GJA o -DJA
    - Alguns parlants poden arribar a produir aquests segments desafricats ([ʒ]) en mots com *platja* o *lletja*
  - Sorda [t.t͡ʃ]: en segments derivats del llatí –ATĬCU

(v. Recasens, 1996; Pons, 1992)

- En català estàndard, les africades intervocàliques sordes es consideren invàlides.

3.2 Resultats: Realització sorda de les africades intervocàliques ([d.d͡ʒ]>[t.t͡ʃ]) (II)

- G2 → comportament estable i manteniment de les dues realitzacions (sorda i sonora) tradicionals
  - La distinció entre africades sordes i sonores/fricatives també es fa servir per distingir significats: *mitges* i *mitjons* (sorda) – *mitja* (adj., sonora/fricativa).
  - Preferència per la realització sorda
- G1 → tendència a utilitzar l'africada sonora en tots els casos, però presenten un comportament força erràtic

Estigmatització de les formes sordes > influència castellà (Pradilla, 2008)

L'escolarització afavoreix l'anivellament de la llengua oral a la llengua escrita (Carrera-Sabaté, 2002)

3.3 Distribució de les vocals mitjanes anteriors tòniques ([e]-[ɛ])

- Diversos autors (v. Coromines, 1971; Recasens, 1996) defensen que [e] i [ɛ] presenten una distribució particular a la zona de Girona → d'acord amb els límits diocesans (v. Adam, 2006; Coromines, 1953).

- Variació intergeneracional: pràcticament inexistent.
- Variació intermunicipal:
  - Límits entre els bisbats de Girona i Vic
  - Diferències socioeconòmiques a l'interior de La Selva

↓

«Els grups socials (...) mantenen una certa consciència de grup, de solidaritat col·lectiva, que es converteix sovint en defensa de la seva identitat. Aquesta identitat té com una de les seves característiques més rellevants la forma de parlar, (...) les peculiaritats lingüístiques del grup» (Viaplana 2002: 222).

4. Conclusions

- Tendència molt marcada cap a l'anivellament dialectal en la fonologia dels catalanoparlants de la comarca de la Selva
  - La normalització lingüística, sobretot la introducció del català al sistema educatiu i als mitjans de comunicació, afavoreixen l'ús de la varietat estàndard en detriment de les varietats geogràfiques (Viaplana 2002).
  - La inseguretat lingüística juga un paper molt important en l'anivellament (v. Trudgill, 2003).

- Estadis d'anivellament diferents
  - G1 > G2
  - Variació entre els diversos municipis → importància dels límits diocesans a les comarques gironines

7. Referències (I)

- ADAM I AULINAS, Montserrat (2006). *El Català Septentrional De Transició: Nova Visió Des De La Morfologia*. Biblioteca filològica. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B. (2002). *Diccionari català-valencià-balear*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. <http://dcvb.iecat.net>
- BAU, Imma; FONT, Ramona (1992). «La iodització a la plana de Vic». Segon *Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986), Àrea 3* (Vol. IV, p. 79–85). Palma: Universitat de les Illes Balears.
- BOSCH I ROURA, Eva (2012). *Aspectes fonològics del català de la Selva*, Treball de màster. Universitat de Barcelona. <http://hdl.handle.net/2072/209950>
- CARRERA-SABATÉ, Josefina (2002). *Escola catalana i variació fonètica: una evolució del vocalisme àton a Alguaire i a Lleida*. Lleida: Pagès.
- CONSELL COMARCAL DE LA SELVA (2008). La Selva. Agenda 21. Memòria descriptiva de la situació actual de la comarca. <http://www.selva.cat/agenda21/pla_comarcal.php>
- COROMINES, Joan (1953). «Algunes lleis fonètiques catalanes no observades fins ara». *Estudis Romànics*, *3*, 201–230. <http://revistes.iec.cat/index.php/ER/article/viewFile/37651/48276>
- COROMINES, Joan (1971). *Lleures i converses d'un filòleg*. El Pi de les tres branques. Barcelona: Club Editor.
- GENERALITAT DE CATALUNYA, DEPARTAMENT D'EMPRESA I OCUPACIÓ, GABINET TÈCNIC (2010). *Selva. Dossiers Comarcals*. Disponible des de http://www20.gencat.cat/portal/site/empresaiocupacio
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1996). *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* (2a ed. rev.). V. 1. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. < http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000039/00000072.pdf>

7. Referències (II)

- LABOV, William (1994). *Principles of Linguistic Change. Social Factors* (Vol. 2). Oxford: Blackwell.
- PEREA, Maria-Pilar (2007). «Dedialectalization or the Death of a Dialect: The Case of the Catalan Subdialect Spoken in the Costa Brava». *Dialectologia et Geolinguistica*, *2007*(15), 77–89. <doi:10.1515/DIALECT.2007.006>
- PONS I GRIERA, Lídia (1992). *Iodització i apitxament al Vallès: interpretació sociolingüística i psicolingüística dels canvis fonètics*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- PRADILLA, Miquel-Àngel (2008). «Ensordiment, espirantització i fenòmens que afecten les sibilants»,. A Joan SOLÀ, Maria-Rosa LLORET, Joan MASCARÓ i Manuel PÉREZ SALDANYA (dir.), *Gramàtica del català contemporani*, Capítol 8, Fonètica i Fonologia (4a ed. definitiva, Vol. 1, p. 287–318). Barcelona: Empúries.
- RECASENS, Daniel (1996). *Fonètica descriptiva del català: assaig de caracterització de la pronúncia del vocalisme i consonantisme del català al segle XX* (2a ed.). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- SOLER, Josep (1986). «Model i límits de la llengua estàndard a Barcelona». *Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit, 5*. Barcleona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- TRUDGILL, Peter (2003). *A Glossary of Sociolinguistics*. Oxford University Press.
- VIAPLANA, Joaquim (1999). *Entre la dialectologia i la lingüística: la distància lingüística entre les varietats del català nord-occidental*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- VIAPLANA, Joaquim (2002). *Dialectologia* (2a ed., corr.). València: Universitat de València.

Gràcies per la vostra atenció!

Eva Bosch i Roura
(eva.bosch.roura@ub.edu)